

МОЛОДІЖНА СУБКУЛЬТУРА ЯК ПРОСТІР ФОРМУВАННЯ ЗАЛЕЖНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

М. О. Веретінов

Херсонський державний університет, nver1612@gmail.com

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент С. І. Бабатіна

Питання самоствердження й самовираження особистості почасти перебуває у фокусі уваги різних фахівців, зокрема: психологів, педагогів, істориків, культурологів, соціологів і т.д. Цей є періодом пошуку себе, пошуком щастя, пошуком власного призначення, місії життя і сенсу існування. У цей період отрочтва підліток повністю змінюється, що іноді викликає подив і непорозуміння з боку батьків. Тому ми вважаємо що є актуальним проаналізувати приналежність підлітка до неформальної групи, об'єднання як сенситивного простору і ґрунту розвитку будь-якої залежної поведінки.

Нині є, і залишається невирішеною проблема молодіжних субкультур як площини самовираження підлітків. Постає гостра суперечність між вихованням (сім'я, школа, колектив) і вихованням у колективі субкультури. Почасти таке виховне середовище має різнонаправлені вектори поведінки у лінійній комунікації, оскільки здійснюється безпосередній неконтрольований (частіше усього негативний) вплив на усі сфери розвитку підлітка, а саме: когнітивно-пізнавальну, потребово-мотиваційну та спонукальну. І, як наслідок, незалежно від «настрою» і періоду розвитку соціуму у підлітка розвиваються асоціальні ціннісно-мотиваційні погляди на актуальні проблем сьогодення. І як правило, найчастіше усього до молодіжних субкультур вступають саме особистості підліткового віку. Вік отрочтва є періодом бурхливого дозрівання як статевого, так фізіологічного і психологічного. Для означеного періоду характерною є нова соціальна ситуація розвитку (нормативно). Набуваються і дебютують психічні новоутворення, що усебічно впливають на розвиток та формування підлітків, а саме: почуття дорослості, рефлексія, самооцінка, пошук ідеалу, «Я – концепція», розуміння власної ідентичності, почуття дружби і пошук друзів,

адже провідним видом діяльності досліджуваного періоду є спілкування з однолітками. У підлітків з'являється безліч питань, суперечностей, непорозумінь, прагнення до повної автономії.

Основними ознаками молодіжної субкультури, на основі аналізу доробків вчених можна виділити: виклик установленим цінностям соціуму та дорослих, демонстрація «своєрідних» смаків (одяг, їжа, музика, поведінка), дозвільна поведінка з переважанням встановлених правил і норм, керованість поведінки приналежною групою – усе це формує залежну поведінкову стратегію і знівечує становлення і викристалізовування власної дорослої ідентичності.

Перш за все, потрібно зважати на нормативну і незаперечна потребу старшого школяра у лінійній комунікації. Формується група (осередок, спільнота) молодих людей, котрих об'єднують суміжні уподобання та бажання. Саме група є тим осередком, де підліток шукає для себе прототип суспільства, у якому приймають його норми та ідеали, постійно спілкуються, зважають на нього і його думку – його чують, спілкуються і приймають [4, с. 65].

У контексті нашого дослідження слушною є думка вчених Л. Г. Леонової та Н. Л. Бочкаревої, які обґрунтовують, що за відсутності умов для позитивної реалізації свого особистісного потенціалу, у підлітків, процеси самоствердження, самостановлення можуть проявлятися у спотворених формах, приводити до несприятливих реакцій і наслідків, тобто виникає небезпека вибору адиктивної лінії поведінки і розвитку пізніх видів залежності. Істотним фактором може стати недостатня для підлітків інформація про те, що, як і чому з ними відбувається, і які можуть бути наслідки. Масштаби відходу від реальності небезпечні не тільки в прихильності до таких вкрай важких форм адикції, як алкоголізм, наркоманія, вживання фармакологічних і токсичних речовин. Проблема відходу від реальності носить глобальний характер. Існує велика кількість «м'яких» проявів адикцій, але вони також деструктивні. Криза підліткового віку стає у зв'язку з цим значущим фактором ризику, так як адекватне сприйняття реальності для підлітків утруднено, насамперед, тими

змiнами, що відбуваються в них а також складними процесами становлення [5, с. 9-24].

Основні чинники виникнення і вступу до неформальної групи і як наслідку розвитку конформності та залежної поведінки представимо на рисунку.

Рис. 1. Чинники виникнення і вступу до неформальної групи (авторське бачення)

На думку І. П. Шкуратовой, самовираження у житті людини виконує екзистенційну (сенсову), адаптивну, комунікативну, ідентифікаційну, перетворювальну функції. Усвідомлюване «Я» регулює міжособистісні відносини, саморегуляцію й самоприйняття молодого людини. «Головною умовою самовираження є встановлення адекватності, обумовленої в більшості випадків самою особистістю, між внутрішнім світом (його запитами, орієнтаціями, цінностями) і зовнішнім способом вираження внутрішнього миру. Це може проявлятися як у виборі соціальної ролі, так і в будь-якій суспільно корисній діяльності, в інших заняттях» [6, с. 57]. А отже, усе перераховане дозволить зрозуміти власне призначення у житті, «власну потребу і значущість» у світі дорослих, набути усвідомленої ідентичності і вибудувати перспективу майбутнього. Усе це дозволить бути творцем власного дорослого життя, а не заручником групового конформізму.

Зацікавлення певною молодіжною субкультурою, обґрунтовує у своїх працях М. В. Бородіна, може бути спровоковано і викликано не тільки

нормативністю віку, а й самим суспільством. Якщо навколишній соціум і середовище до дитини є «ворожим», вона природно буде шукати безпечне середовище, а це не завжди безпечні групи, формальні чи неформальні об'єднання підлітків [1]. На жаль, таку картину усе частіше можемо спостерігати у соціумі, коли підліток для того, щоб на нього звернули увагу учиняє пара суїциди, або спроби самогубства, з однією метою, закликаючи почути дорослих «Я – є!, почуйте мене і зрозумійте».

Вплив субкультури на особистість підлітка немалою мірою обумовлена особливостями поведінкових взаємодій з дорослими: батьками, вчителями. Від їх сприйняття чи не сприйняття «особливостей» підлітка залежить ефективність корекції та координації подальших дій однокласників у сторону власної значущості чи меншовартості.

Важливим для нашого дослідження є науковий доробок Л. С. Виготського, вчений довів, що особливості протікання і тривалість підліткового віку помітно варіюють залежно від рівня розвитку суспільства, що саме в підлітковому віці вплив середовища на розвиток мислення набуває особливої значущості. Вчений зробив висновок про те, що в підлітковому віці структура вікових потреб та інтересів визначається в основному соціально-класовою приналежністю підлітка [2, с. 211-215].

Для підлітків спілкування – цікава і значуща сфера життя, вони багато та із задоволенням спілкуються, легко знайомляться. Спілкування підлітків носить складний і змістовний характер, передбачає взаємні зобов'язання, набуває інтимно-особистісного спрямування в суспільно корисній діяльності з однолітками. Найважливішим надбанням підліткового віку є дружба, формування референтних груп, які є опозицією дорослому суспільству. Активна орієнтація в міжособистісних відносинах, засвоєння моральних норм призводять до появи і формування розумових дій з етичними нормами: підліток оцінює і обмірковує свої вчинки і дії, спочатку він починає оцінювати свою поведінку, а потім осмислювати і виділяти особливості своєї особистості. Оцінки товаришів починають набувати більшого значення, ніж оцінки вчителів

і дорослих. Підліток максимально схильний до впливу групи, її цінностей, у нього виникає велике занепокоєння, якщо піддається небезпеці його популярність серед однолітків, цінності і думки референтної групи підліток визнає власними. У спілкуванні як діяльності відбувається засвоєння ним соціальних норм, переоцінка цінностей, задовольняється потреба в домаганні на визнання і прагнення до самоствердження тощо.

Зважаючи на зазначене вище теоретичне аналізування за порушеною проблемою, можемо стверджувати, що підлітковий вік, період отроцтва, як перехідний (уже не дитина, і ще не дорослий), є найбільш вразливим у відношенні виникнення залежності, адже у цьому віці спостерігається висока сенситивність до будь-якого зовнішнього впливу, оцінки чи некоректного ставлення, недостатня розвиненість соціальних навичок, занижена самооцінка, а в окремих випадках спостерігається порушення адаптації, все це призводить підлітка до пошуку власного шляху відходу від вирішення проблем у світ наодинці із собою і наперекір із установленими правилами і нормами соціуму.

Література:

1. Бородин М. В. Мотивация самораскрытия личности в юношеском возрасте: дис. ... канд. психол. наук. 19.00.01 Ростов н/Д, 2001. 234 с.
2. Выготский Л. С. Динамика и структура личности подростка. Хрестоматия по возрастной психологии. М. : Международная педагогическая академия, 1994. С. 211-215.
3. Заграй Л.Д. Рефлексивно-депресивний стиль життя готів. *Проблеми загальної та педагогічної психології: Збірник наук. праць інституту психології імені Г.С. Костюка НАПНУ*. 2012. Т. XIV. Ч. 6. С. 168-175.
4. Клейберг Ю.А. Психология девиантного поведения: Учебное пособие для вузов. М. ТЦ Сфера, при участии «Юрайт-М», 2001. 160с.
5. Леонова Л. Г., Бочкарева Н. Л. Вопросы профилактики аддиктивного поведения в подростковом возрасте: учеб.-метод. пособие. Новосибирск: НМИ, 1998. 312 с.
6. Шкуратова И.П. Самовыражение личности в общении. Психология личности. Учебн. пособие под ред. П.Н.Ермакова, В. А. Лабунской. М. ЭКСМО. 2007. с. 241-265.

